

UOT 81'44

OĞUZ BOYU PADARLAR QUBADLIDA**ƏHMƏDOVA ELNARƏ HÜSEYNAĞA qızı***Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim**e-mail: ahmedovaelnara03@gmail.com**Açar sözlər: toponim, oykonim, etnonim, Qubadlı, Padar*

Padar Qubadlı rayonunda Balasoltanlı inzibati ərazi dairəsində, Rayon mərkəzindən 27 km şərq uzaqlığında, Həkəri çayının sol sahilindəki dağətəyi ərazidə Balasoltanlı, Qaraimanlı və Sarıyataq kəndləri ilə qonşuluqda yerləşən kəndin adıdır. Padar kəndi dəniz səviyyəsindən 810 m hündürlükdədir.

Padar Azərbaycan etnogenezində iştirak etmiş tayfalardan birinin adıdır. Tarixi mənbələrdə türksoylu padarların Qafqaz Albaniyasından əvvəlki dövrlərdə yaşadıkları barədə məlumatlara rast gəlinir. Etnonim yunan mənbələrində “paddir” kimi göstərilir.

Padar etnoniminin mənşəyi ilə bağlı tədqiqatçıların müxtəlif və çox maraqlı fikirləri mövcuddur. M.Baharlıya görə, padarlar Səfəvilər tərəfindən Cənubi Azərbaycandan Şimali Azərbaycana köçürülmüş və Ağ hunların nəslindən olan Qayı tayfasının tərkibində qaçar, əfşar, zülqədər, çoban, baharlı, ustacalı, lək, xəlili, sorsor, şəfəq, ussalı, zəngənə, armalı və digərlərinin də daxil olduğu 200 ailədən biridir. Onların bu əraziyə köçürülməsi guya yerli dağistanlıları, xüsusilə, ləzgiləri itaətə gətirmək məqsədi daşıyırmış [1, 46-48]. Əsasən, şimal bölgəsində yaşayan padarlar zaman keçdikcə ictimai-iqtisadi səbəblərdən müxtəlif ərazilərə yayılaraq həmin yerlərdə, daha çox Muğan və Qarabağda məskunlaşmışlar. Padarların bir qolu Otuziki elinə qoşularaq Qarabağ əyalətinin Bərgüşad (indiki Qubadlı) mahalında yerləşmişdir. Axtaçı, İlxıçı, Gəbəli v. s. kimi oymaqları olmuşdur.

T.Əhmədov öz tədqiqatlarında belə bir qənaətə gəlmişdir ki, padarlar Elxanilər dövründə (XIII əsr) Orta Asiyadan Azərbaycana köçürülmüş və əsas yaşayış yerləri Cənubi Azərbaycan olmuşdur. XVI-XVII əsrlərdə onların bir hissəsi Səfəvilər tərəfindən Azərbaycanın torpaqlarına köçürülmüşlər. Sonralar ictimai-siyasi və ticarətlə əlaqəli səbəblərdən bir yerdən başqa yerə köç etmiş və yaşadıkları yerlərə öz adlarını vermişlər [2, 86-87].

Tədqiqatçı E.Nuriyev padar etnonimini oğuz-səlcuq tayfaları ilə əlaqələndirir və padarları maldarlıqla məşğul olan köçəri tayfa kimi göstərir. [3, 39]

AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun nəşri olan “Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti”ndə deyilir: “Şahsevənlər tayfa ittifaqında mühüm rol oynayan padarlar sonralar müəyyən ictimai-iqtisadi hadisələrlə əlaqədar müxtəlif ərazilərə səpələnmişlər. XIX əsrdə Cavad qəzasında yaşayan padarların ilxıçı, qaraçörüklü, axtaçı, pölüklü, küyülçü və s. tirələrindən, ümumiyyətlə, 20 tirə və 218 ailədən ibarət olması haqqında məlumat mövcuddur [4, 150].

Tədqiqatçı Pilipenko “baydar” və “padar” oykonimlərini eyni bir onomastik vahidin müxtəlif fonetik variantları kimi göstərmişdir. Pilipenko yazırdı ki, 1360-cı ildə Krımda xan və xan olmaq iddiasında olanlar arasında yaranmış ixtişaşlar və qarışıqlıq nəticəsində Mamay xan noqay tayfasından olan manqıtlara qarşı düşmən mövqeyində idi. Bu səbəbdən Krım manqıtlarının nəslindən olan baydarları məğlub edib, onları Qafqaza qovur. Burda da baydarları digər böyük türk sərkərdəsi Əmir Teymur təqib etməyə başlayır. Baydarlar aclıqdan və yoxsulluqdan can qurtarmaq üçün bir neçə illər Cənubi Qafqazda və Zaqafqaziyada köçəri həyat sürmüş, tədricən oturaq həyata alışmış və bu ərazidə məskunlaşaraq bu torpaqların daimi sakinlərinə çevrilmişlər.

Pilipenko həmçinin qeyd edir ki, Gürcüstanın cənubunda Ermənistan sərhədində bir zamanlar türklərin yaşadığı Kveto-Kartli vilayəti və bu vilayətin Marneuli inzibati ərazi vahidliyində əhalisi 1230 nəfərdən ibarət olan Baydar kəndi yerləşir. Yerli sakinlərin razılığı ilə Krımdan köçürülmüş baydarlar burda məskunlaşmışlar.

Padarlar XVI-XVIII əsrlərdə Borçalı-Qarabağ ərazilərində paydar//padar adı ilə tanınmış və həmin ərazidə yaşamışlar. XVI əsr Qarabağ türkmənlərinin bir qolu olan və Otuziki kimi tanınan boyun tərkibində də padar olaraq bilinməkdə idilər. Pilipenko padarların məhz Qarabağdan Borçalı-Qazax ərazisinə gəlməsi və burda məskunlaşması fikrini təkidlə söylərkən yerli tərəkmənlərin də Otuziki boyundan olması faktını əsas tutur.

Ə.Çingizovlu "Padar eli" adlı məqaləsində yazır: "Azərbaycandakı padar toponimləri XVI-XVII əsrlərdə Azərbaycana köçürülmüş eyni adlı tayfanın adını daşıyır. 1593-cü il Osmanlı qaynağında Arazbar qəzasında, indiki Füzuli rayonu ərazisində Qarabağın sayılan-seçilən uluslarından olan Otuziki elinin Badar adlanan oymağı olmuşdur. Padar eli Şirvan xanlığının yaranmasında, sərhədlərinin yayılmasında fəal rol oynamış".

Ə.Çingizovlunun padar etnonominin mənşəyi ilə də bağlı maraqlı mülahizələri var. O, sözün adaçımı haqqındakı fikirlərini belə izah edir: "El öz adını ünlü monqol sərkərdəsi Baydar noyondan alıb. Baydar adı işləmə-şləmə Padar biçiminə düşüb. Badar sözü türk dillərində "kiçik tarla", "dağınq sahə", "kiçik ərazi" anlamlarında da işlədilir. Dilimizin yaddaşında padar-bucaq frazeoloji ifadəsi yaşayır. Bu ifadə "xaraba", "uçuq-sökük", "qarət olunmuş yer" və başqa mənələrdə işlənir" [5, 43-44].

E.Əhmədova etnonimin "pad" və "ar" komponentlərindən yaranması fikrini irəli sürür. Tədqiqatçıya görə, "ar" komponenti bir çox türk dillərində "adam", "kişi" mənələrində işlənən "ər" sözü ilə əlaqəlidir ki, bu söz bəzi etnonimlərin tərkibində həm də -lı şəkilçisinin sinonimi kimi işlənməmişdir. "Pad" kökünü isə türk mənşəli bata/pata/pada/ (dua, xoşbəxt, uğurlu, bəxtiyar) sözü ilə əlaqələndirir. Müəllif eyni zamanda sözün qədim şumer dilində işlənməmiş "bad" (divarla əhatələnmiş yer) və qədim elam dilindəki "patın" (sahə, yer, yurd) leksemi ilə də əlaqəli ola biləcəyi fikrini istisna etmir və etnonimi "yurd damı, yurd kişisi, yurdçu" və "yerli" mənələrində izah edir [6, 117-118]. Zənnimizcə, etnonimin bu cür izahını onun leksik-semantik baxımdan aydınlaşdırılmasında ən doğru variant kimi qəbul etmək məqsədəuyğundur.

Professor N.Əsgərov qeyd edir ki, başqa türk ölkələrində padar etnoniminə təsadüf olunmur. Bu etnonimlə bağlı yer adlarına yalnız Azərbaycan ərazisinə rast gəlinir. Müəllif N.Volkovaya istinadən yazır: "Qafqaz xalqları yerli azərbaycanlıları 4 bölgü əsasında adlandırmışlar: birinci tatar, ikinci türk, üçüncü qacar, dördüncü yığcam qrup şəklində yaşayan padarlar (onlar Azərbaycanın şimal-şərqində yaşayırlar) və muğnalılardır [7, 231].

Padarların özlərinə məxsus adət-ənənələri var. Həddindən artıq mühafizəkar və adətlərinə sadıqdırlar. Padar ailələrində atanın sözü ailənin bütün üzvləri üçün qanundur. Həyatlarını bir qadınla başa vurmağı üstün tutur, boşanmağı həm özləri, həm də ailələri və nəsiləri üçün rüsvayçılıq hesab edirlər. Erkən yaşda evlənmək padarlarda məqbul sayılmaz. Qız qaçırmaq, qaçaraq evlənmək kimi adətlər onlar üçün yolverilməzdir. Adətən, həmtayfalarıyla evlənməyə üstünlük verirlər. Başqa xalqdan, məsələn, ləzgilərdən qız alırlar, ancaq onlara qız verməzlər. Hətta tayfa daxilində məzhəb ayrı-seçkiliyi də var. Şiə padarlar sünni padarlarla qohum olurlar.

Padarlar ölənələrinin üçünü, yeddisini, qırxını və bir də 52-ci gününü qeyd edirlər.

Padar kəndində Kiçik Həkəri dərəsi adlanan yerdə Albaniya dönəminə aid kilsə də vardır. Təəssüf ki, yarıuçuq vəziyyətdə olan bu kilsə işğala qədər tədqiqatçıların diqqətindən kənar qalmışdır. Kənd ərazisində Xan dərəsi, Kiçik Həkəri dərəsi, Məcidli düzü, yaqub dərəsi və s. kimi mikrotoponimlər də mövcuddur.

Azərbaycanın bir sıra bölgələrində, məsələn, Xaçmaz rayonunun Yergüc sovetliyində Armud Padar, Ağsu rayonunda Padarqışlaq, Dəvəçi, Xaçmaz, Hacıqabul, Oğuz, Sabirabad rayonlarında Padar adlı kəndlər, Cəbrayıl rayonunda Padardərə, Zaqatala rayonunda Padarçay çay adları

mövcuddür. Kürdəmir rayonu ərazisində Padar çölü və eyni adda kənd adı var. Tarixi sənədlər göstərir ki, Borçalı mahalında Padar adlı oykonim mövcud olmuş, hətta padar antroponim kimi də işlənmişdir.

Elmi yeniliyi: Məqalədə Qubadlı toponimlərinin tərkib hissəsi olan Padar etnooykoniminin lingvistik xüsusiyyətləri, padarların etnik kökü, yayılma arealı, tədqiq olunan ərazidə məskunlaşma tarixi və səbəbləri tarixi faktlar əsasında araşdırılmışdır.

Tətbiqi əhəmiyyəti: Məqalə ali məktəb müəllimlərinin toponimlərin tədrisi prosesində əlavə elmi material kimi istifadəsi üçün yararlıdır. Eyni zamanda etnonim və toponimlərlə bağlı elmi tədqiqat işlərində məqaləyə istinad edilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Vəliyev (Baharlı) M. Azərbaycan: Coğrafi-təbii etnoqrafik və iqtisadi mülahizat. Bakı: Azərbaycan, 1993, 192 s.
2. Əhmədov T. Azərbaycan toponimikasının əsasları. Bakı: Bakı Universiteti, 1991, 318 s.
3. Nuriyev E. Azərbaycan SSR Şəki-Zaqatala zonasının toponimiyası. Bakı: Elm, 1989, 110 s.
4. Azərbaycan toponimlərinin ensiklopedik lüğəti: 2 cildə, II cild. Bakı: Şərql-Qərb, 2007, 303 s.
5. Çingizovlu Ə. Padar eli // "[Soy](#)" jurnalı 2 (10), Bakı, 2008, s. 43-47.
6. Əhmədova E. Padar etnoniminin mənşəyinə dair // Azərbaycan onomastikası problemləri. Bakı, 1988, s. 117-118
7. Əsgərov N. Areal türk onomastik vahidləri. Bakı: Elm, 2005, 485 s.
8. Urud M. Zəngəzur toponimləri. Bakı: Nurlar NPM, 2013, 400 s.

Rus dilində:

1. Пилипенко А. Крымскотатарские колонии на Кавказе и в Закавказье // Газета "Ветан Крым". Крым, 2011.

Elektron mənbələr:

<https://az.wikipedia.org/wiki/Padarlar>
<http://maidan.org.ua/static/mai/1298664142.html>

РЕЗЮМЕ ОГУЗСКОЕ ПЛЕМЯ ПАДАР В ГУБАДЛЫ Ахмедова Э.Г.

Ключевые слова: *топоним, ойконим, этноним, Губадлы, Падар*

В статье речь идёт о лингвистических особенностях и этнических корнях этноойконима Падар, являющегося частью топонимов Губадлы. Здесь также даны сведения о распространении топонима, истории и причинах поселения падаров.

SUMMARY OGHUZ TRIBE PADAR IN GUBADLI REGION Akhmedova E.H.

Key words: *toponym, oikonym, ethnonym, Gubadli, Padar*

The article is about the linguistic features and ethnic roots of ethnooikonym Padar which is the part of toponyms of Gubadli region. Spread of toponym, its history and reasons of padar's settlement are also studied.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	11.04.2017
	Son variant	27.09.2017